

CZU: 94:33:314(498-35 Bihor)

ISTORIE, ECONOMIE ȘI DEMOGRAFIE ÎN ROMÂNIA POSTCOMUNISTĂ.**STUDIUL DE CAZ: SATELE DE PE VALEA SUPERIOARĂ A BISTREI****(JUDEȚUL BIHOR, ROMÂNIA)***Cosmin PATCA**Universitatea din Oradea (România)*

Valea superioară a Bistrei este situată în partea de nord-vest a României, în jumătatea de nord a județului Bihor. În 1989, majoritatea locuitorilor erau angajați la Fabrica de sticlă de la Pădurea Neagră și la Exploatarea Minieră Voivozi; nivelul de trai era ridicat și zona era una atractivă. Înlăturarea comunismului din România a determinat schimbări profunde în toate domeniile. Meseriile de sticlă și miner dispar din peisajul local. Schimbările pe plan economic antrenează într-o mare măsură schimbări semnificative în privința populației: regres, migrație, sărăcie. O astfel de cercetare, la granița dintre istorie, sociologie, statistică și demografie istorică, are rolul de a contribui la o cunoaștere cât mai adâncă și exactă a realităților locale în vederea găsirii unor soluții pentru redresarea economică a zonei.

Cuvinte-cheie: *sticlărit, minerit, valea superioară a Bistrei, restructurare economică, regres demografic, migrație.*

HISTORY, ECONOMY AND DEMOGRAPHICS IN POST-COMMUNIST ROMANIA. CASE STUDY: THE VILLAGES ON THE UPPER BISTRA VALLEY (BIHOR COUNTY, ROMANIA)

The Upper Bistra Valley is located in the North-Western part of Romania, in the Northern half of Bihor County. In 1989 almost all the labour force was employed by the PadureaNeagra Glass Factory and the Voivozi Mining Exploitation. The fall of communism in Romania brought about a major change of the whole society; standard of living was high and the area was attractive. Mining and glass working disappeared. The economic restructuring and the closure of factories influenced the evolution of the population: demographic regress, migration, poverty. Such a research at the border between history, sociology, statistics and historical demography has the role of contributing to a deep and accurate knowledge on local realities with a view to find solutions for the economic revival of the area.

Keywords: *glass working, mining, the Upper Bistra Valley, economic restructuring, demographic regress, migration.*

Introducere

Anul 1989 a însemnat prăbușirea comunismului în Europa de Est. În baza principiului dominoului, Polonia, Ungaria, Republica Democrată Germană, Cehoslovacia, Bulgaria și România treceau, pe cale pașnică sau violentă, de la comunism la democrație. Era începutul unui lung proces de tranziție. Înlăturarea dictaturii Ceaușescu a însemnat o schimbare majoră a întregii societăți românești, inclusiv a satelor de pe valea superioară a Bistrei. Unele transformări au fost imediate și s-au manifestat încă de la început: alegeri libere, pluripartidism, drepturi și libertăți cetățenești. Altele au fost treptate, s-au manifestat în timp și au afectat domenii multiple: restructurare economică, economie de piață, privatizare, închiderea fabricilor, reconversie profesională, migrație, regres demografic.

Din punct de vedere geografic, valea Bistrei este creația celui mai important râu din regiune, Bistra, ce izvorăște din Munții Plopiș și deține unul dintre cele mai mari și constante debite în cadrul Dealurilor Dernei. Valea Bistrei este situată în partea de nord-vest a României, în jumătatea de nord a județului Bihor. Din punct de vedere administrativ, valea superioară a Bistrei cuprinde astăzi comuna Popești (cu satele: Popești – reședință de comună, Bistra, Budoii, Cuzap, Varviz, Vărzari, Voivozi) și localitatea Pădurea Neagră.

Studiul nostru pornește de la premisa că nu tot ce a fost în România comunistă a fost în totalitate rău, la fel cum nu tot ce s-a petrecut după 1989 a fost în totalitate bun. Nu suntem deloc adepții unei abordări maniheiste de genul bun-rău, alb-negru. Din contră, credem că orice cercetător are datoria de a scoate la lumină faptele în totalitatea lor, cu bune și rele, indiferent de perioada istorică sau regimul politic existent. Nu vrem să dăm verdicte sau să găsim vinovați, ci doar să atragem atenția asupra unor aspecte. În cercetarea noastră am utilizat date oficiale de statistică socială și economică din perioada 1990-2016, preluate de la Institutul Național de Statistică. Vrem să vedem în ce măsură restructurarea economică și închiderea fabricilor din valea Bistrei a influențat evoluția și structura populației din comuna Popești, mișcarea naturală și migratorie a populației, forța de muncă, nivelul de trai. Două ocupații tradiționale, mineritul și fabricarea sticlei, dispar

din peisajul local după 1990, iar populația suferă transformări profunde. O astfel de cercetare, la granița dintre istorie, sociologie, statistică și demografie istorică, are rolul de a contribui la o cunoaștere cât mai adâncă și exactă a realităților locale în vederea găsirii unor soluții pentru redresarea economică a zonei. În plus, diversitatea etnică și confesională din valea superioară a Bistrei poate oferi concluzii interesante.

Istorie și economie pe valea superioară a Bistrei

Valea superioară a Bistrei: scurt istoric. Cele mai vechi urme de locuire în valea superioară a Bistrei datează din neolitic [1, p.9]. Descoperirile arheologice atestă de asemenea urme de locuire ale dacilor liberi. În Evul Mediu, istoria văii Bistrei este direct legată de pătrunderea și cucerirea teritoriului de către maghiari. Cu această ocazie apar menționate pentru prima dată în documente satele de pe valea superioară a Bistrei: Varviz – 1327, Voivozi – 1406, Cuzap – 1406, Popești – 1435, Bistra – 1472 [1, p.41-43]. În cazul așezărilor medievale, prima atestare documentară nu însemna în mod obligatoriu și întemeierea lor; în majoritatea cazurilor întemeierea fiind mult mai devreme. Până la sfârșitul Primului Război Mondial, istoria văii Bistrei se confundă aproape în întregime cu istoria Transilvaniei, făcând parte din imperiile otoman, austriac și austro-ungar. În secolul al XVIII-lea începe procesul de colonizare a zonei cu populații de origine germană și slovacă. Apar astfel localități noi, locuite în majoritate de slovaci (Budoii, Vărzari) și germani (Pădurea Neagră). După unirea Transilvaniei cu România la 1 decembrie 1918, valea Bistrei a făcut parte din România Mare. După al Doilea Război Mondial, la fel ca toată România, a fost administrată și condusă de către comuniști. Extragerea cărbunelui și fabricarea sticlei au devenit activitățile specifice ale locuitorilor din satele văii Bistrei.

Fabrica de Sticlă de la Pădurea Neagră. În zona Munților Plopiș, prima fabrică de sticlă a fost construită în secolul al XVIII-lea, la Huta Șinteu. Câțiva ani mai târziu a fost construită Fabrica de sticlă de la Pădurea Neagră, care devine în curând *icoana* fabricilor de sticlă din partea de nord-vest a României [2, p.194-195]. Construirea fabricii de sticlă pe acest loc s-a făcut din mai multe motive: râul Bistra avea apă suficientă în vederea măcinării cuarțitului; lemnul era în cantitate semnificativă în pădurile din jur și era folosit la obținerea potasei și la topirea nisipului cuarțos; materialele auxiliare: arsen, salpetru, sare, mangan, argilă etc. erau aduse din împrejurimi [3, p.154]. Meșterii sticlari au fost aduși la început din alte țări. Primii au fost germanii, urmași de slovaci. Pentru completarea necesarului de forță de muncă erau folosiți țărani din satele învecinate. Din octombrie și până primăvara aceștia lucrau la fabrica de sticlă. De multe ori plata lor se făcea în obiecte de sticlă, pe care aceștia le vindeau ulterior.

Fabrica se dezvoltă și se modernizează la cumpăna dintre secolele XIX-XX, cu toate că proprietarii s-au schimbat de mai multe ori între 1840 și 1870. Un rol important în creșterea producției de sticlă l-a avut introducerea cuptoarelor încălzite cu gazogen obținut din cărbune, mai precis lignit, adus de la Budoii. Construirea șoselei spre Aleșd, terminată în 1866, a ușurat transportul sticlei către piețele de desfacere din țară și străinătate [3, p.153]. Pentru ornarea vaselor un rol important l-a avut construirea atelierului de șlefuit și gravat, introdus în producție pe la sfârșitul secolului al XIX-lea.

În perioada interbelică, Fabrica de sticlă de la Pădurea Neagră ajunge în primele cinci unități mai importante, care produceau sticlă în acea perioadă în România. Se fabricau servicii de cristal, sticlă colorată, sticlă pentru laboratoare și farmacii, corpuri de iluminat, sticlă de geam și altele, remarcabile în privința calității și a valorii artistice [3, p.158-159]. Fabrica și-a continuat activitatea și în perioada comunistă sub denumirea „Întreprinderea de sticlărie Pădurea Neagră”, semicristalul produs aici fiind apreciat în întreaga lume. În jurul anului 1989 fabrica avea peste 1500 de salariați ce proveneau din satele din apropiere [4]. După 1989 a avut loc privatizarea fabricii, una nereușită. Muncitorii sunt disponibilizați, iar fabrica își închide porțile în 1996. Este abandonată și se transformă într-o ruină. În cele din urmă, clădirile principale ale fabricii au fost demolate și vândute pe bucăți.

Exploatarea Minieră Voivozi. Prima exploatare a lignitului în valea superioară a Bistrei a avut loc la Budoii și datează din 1891. Au urmat exploatarea de la Cuzap, Voivozi și Popești din 1899, toate administrate de către Societatea Anonimă Maghiară „Magyar Asfalt” [5, p.808]. În timpul Primului Război Mondial activitatea lor este mult redusă. În 1922 Societatea „Magyar Asfalt” este preluată de Industria Română de Petrol, o societate cu capital românesc. În 1923 minele din Popești, Voivozi, Budoii și Cuzap sunt vândute către Banca Minelor. Pe fondul crizei economice, în 1931 Banca vinde minele lui Nicolae Csatovschi. După Dictatul de la Viena din 30 august 1940 acestea reintră în posesia statului maghiar care le deține până în 1944, când revin în proprietatea lui Nicolae Csatovschi [1, p.96]. După venirea comuniștilor la putere minele trec în proprietatea statului român. În anii următori mineritul s-a dezvoltat permanent prin creșterea capacităților de extracție și extinderea exploatărilor. S-au deschis mine noi, la Varviz și Vărzari. Au fost construite linii ferate pe rutele Borumlaca - Voivozi, Varviz - Voivozi, Budoii - Voivozi, pentru transportul mai rapid al

cărbunelui de la gurile de mină spre sediul întreprinderii din Voivozi [1, p.96]. În 1956 a fost terminată linia ferată Abram-Voivozi ce asigura legătura cărbunelui cu piața de consum. În februarie 1957, Întreprinderea Carboniferă Derna - Tătăruș a fost scindată în două exploatări: Exploatarea Derna - Tătăruș, profilată pe extragerea și prelucrarea nisipului bituminos și Exploatarea Minieră Voivozi, al cărei profil rămânea extragerea lignitului din zonă. Ambele erau subordonate Trustului Minier Ardealul, cu sediul în Oradea. În 1962, cele două exploatări au fost reunificate sub denumirea de Exploatarea Minieră Voivozi (E.M.V.) [5, p.811].

Producția de lignit a crescut de la un an la altul: 76.060 tone în 1948; 205.770 tone în 1950; 289.000 tone în 1960; 1.287.860 tone în 1970; 1.777.230 tone în 1980 [6, p.156]. Începând cu 1968, întreprinderea a devenit rentabilă, nemaifiind nevoită să primească subvenții de la stat. Aceasta s-a numărat printre cele mai importante societăți de profil din România. Zona a devenit una prin excelență industrială, având o pondere de 5,4% din industria județului Bihor și de 2,4% din cea a ramurii de profil la nivelul întregii țări [7, p.107]. Între 1980 și 1985 lignitul extras la Voivozi reprezenta 6% din producția totală de lignit a țării. În aceeași perioadă întreprinderea producea aproape tot nisipul bituminos și uleiul polar din România. Anii 1984, 1985 și 1986 au fost cei mai buni în privința producției, Exploatarea Minieră Voivozi ocupând, trei ani consecutiv, locul I pe țară în extragerea lignitului. Anul 1988 a reprezentat apogeul; în acel an au fost extrase 1,8 milioane tone de cărbune, adică aproape 10% din producția de cărbune a țării [1, p.97].

Înființarea Exploatării Miniere Voivozi a constituit principalul factor de progres și dezvoltare economico-socială și culturală a întregii văi a Bistrei. Numărul din ce în ce mai mare de localnici angajați în cadrul exploatării miniere, câștigurile tot mai mari, mutațiile produse în plan economic și social, au schimbat radical înfățișarea satelor [6, p.157].

Locuitorii zonei, în special tinerii, aveau la dispoziție multiple posibilități de perfecționare și specializare în domeniu, în diferite meserii, ca mineri, lăcătuși mecanici, electricieni de mină, strungari, ingineri, subingineri, topografi, mecanici, etc. Încă din 1962 a fost înființat Liceul Teoretic Popești, care pregătea în principal viitoarea forță de muncă pentru exploatările de cărbuni din comună. Au fost create și s-au dezvoltat o serie de colonii miniere la Derna, Voivozi și Popești. Între 1950 și 1960 la Popești și Derna au fost construite 226 de apartamente pentru familiști, 200 de locuințe individuale la Popești și un dormitor comun pentru 300 de persoane. În 1971, la Popești și Voivozi s-au dat în folosință 7 blocuri cu câte două etaje (84 de apartamente), iar între 1970 și 1977 E.M. Voivozi construiește alte 480 de apartamente la Voivozi și Popești, pentru familiile de mineri. La Voivozi funcționa o stație de salvare minieră, o școală de calificare, o popicărie și o modernă bază sportivă. Tot în Voivozi a fost construit un Club Minier, cu sală de spectacole, cinematograf, bibliotecă, săli de lectură [6, p.157-158]. Toate acestea au dus la o creștere considerabilă a nivelului de trai al minerilor, în special, și al tuturor localnicilor, în general.

După 1989 a urmat declinul pentru satele de pe valea superioară a Bistrei. Intrarea României într-o nouă ordine mondială, deciziile de la nivel înalt privind restructurarea mineritului românesc, managementul defectuos, modificările legislative din domeniu, mai ales posibilitatea pensionării la 45 de ani a minerilor cu cel puțin 20 de ani vechime, au condus la scăderea performanțelor întreprinderii. Perioada 1990-1997 a însemnat scăderea continuă a producției de cărbune, iar cea de nisip bituminos s-a oprit. De la un an la altul s-au închis toate sectoarele miniere: Jurteana III și Vărzari Nord în 1990; Cuzap II în 1993. Au avut loc disponibilizări masive și s-au închis ultimele mine: Jurteana I, Cuzap I (1994-1995), Budoii (1997), Vărzari (1999) [2, p.195]. Între anii 1997 și 2002 șomajul a atins cote importante, fiind o dovadă a creșterii sărăciei locuitorilor. Din anul 2000 Exploatarea Minieră Voivozi a rămas doar cu exploatările de suprafață. Numărul angajaților a scăzut continuu: de la 4254 în 1989, la 168 în 2003 [1, p.97]; așadar, o reducere cu 96% în numai 14 ani.

La 30 iunie 2004 Exploatarea Minieră Voivozi și-a încetat definitiv activitatea, iar ultimii angajați, 24 la număr, au fost disponibilizați. În februarie 2008, exploatarea cărbunelui reîncepe, în sistem privat, atunci când firma Maestro Trading SRL Oradea a obținut o licență de exploatare a lignitului pe o durată de 12 luni. Nu este vorba însă de o exploatare continuă și durabilă.

Trăsături sociodemografice ale văii superioare a Bistrei în perioada 1990-2016

Pentru început, să aruncăm o privire de ansamblu asupra evoluției populației din valea superioară a Bistrei de la sfârșitul secolului XIX și până în prezent (Fig.1). Populația de pe valea Bistrei a cunoscut, în general, un trend de evoluție pozitiv, în două perioade istorice, între 1910-1930 și 1977-1990. Cauza acestor tendințe este diferită. Pentru prima perioadă tendința pozitivă este dată de modul în care au fost realizate recensămintele de către autoritățile maghiare (după limba vorbită și după naționalitate), iar în a doua situație creșterea demografică se suprapune peste o perioadă de prosperitate economică ce se răsfrânge pozitiv asupra indicelui

de natalitate al zonei [1, p.103]. După 1990 populația comunei Popești scade continuu și consistent, înregistrându-se în trendul descendent de scădere al populației țării: 9335 în 1992, 8488 în 2002, 7362 în 2011. Cauzele acestei scăderi de populație sunt multiple și țin, în linii mari, de mișcarea naturală și migratorie a populației. Datele de la Institutul Național de Statistică vor fi lămuritoare în acest sens.

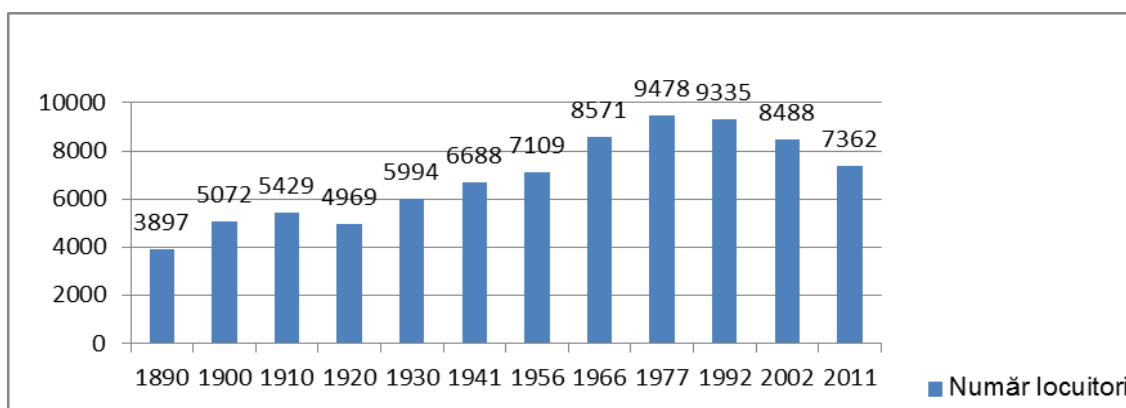

Fig.1. Evoluția numerică a populației stabile la nivelul comunei Popești [8, 9].

Mai întâi, prezentăm evoluția populației cu domiciliul în comuna Popești la 1 ianuarie a anului de referință pentru perioada 1992-2016 (Fig.2). Domiciliul persoanei este adresa la care aceasta declară că are locuința principală, trecută în actul de identitate, așa cum este luată în evidența organelor administrative ale statului. În stabilirea valorii acestui indicator nu se ține cont de reședința obișnuită, de perioada și/sau motivul absenței de la domiciliu [9]. Datele diferă față de cele ale populației stabile înregistrate la recensăminte. De exemplu, în 2011, populația stabilă înregistrată la recensământ este de 7362 locuitori, iar populația cu domiciliu la 1 ianuarie 2011 în comuna Popești este în număr de 8361. Diferența de aproape 1000 locuitori provine în principal din cei care au emigrat temporar dar și-au păstrat vechiul domiciliu în actul de identitate. Analizând graficul, observăm că există două perioade distincte. Prima, între 1992 și 2001, se caracterizează printr-o relativă constanță și chiar o ușoară creștere: de la 9047 în anul 1992 la 9064 în anul 2001. Faptul se explică prin atractivitatea economică a zonei, mulți oameni își stabilesc domiciliul aici în speranța ocupării unui loc de muncă. A doua perioadă, între 2002 și 2016, marchează o scădere continuă, de la 9064 în 2002 la 7990 în 2016. Pe de o parte, închiderea fabricilor face neatractivă zona pentru cei din exterior, iar, pe de altă parte, tot mai mulți localnici își părăsesc domiciliul în speranța găsirii unui trai mai bun.

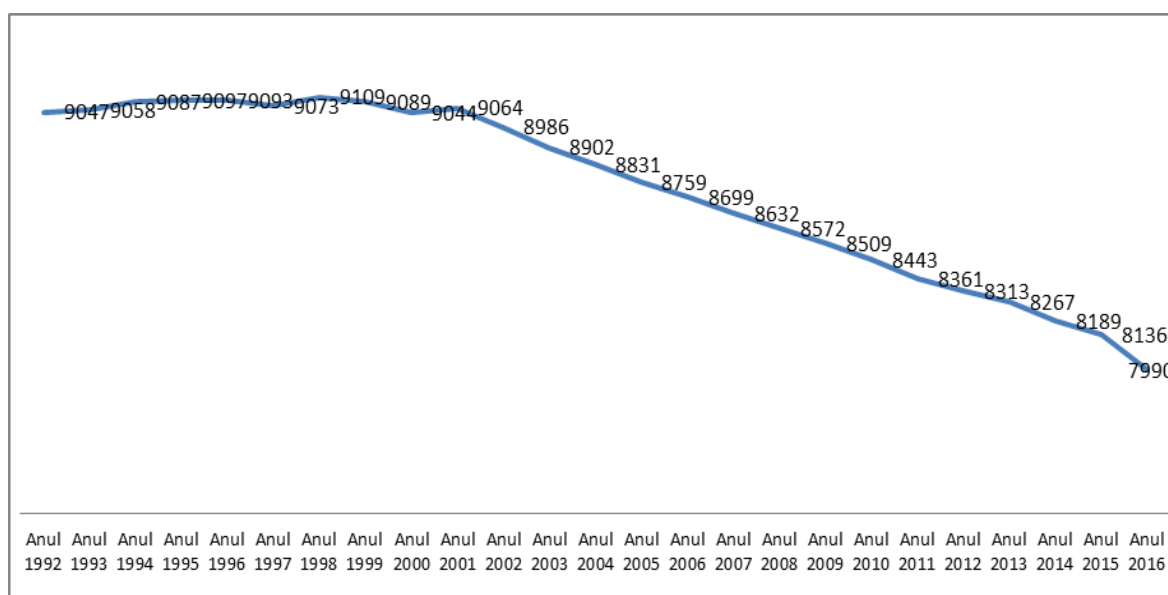

Fig.2. Evoluția populației după domiciliu la 1 ianuarie [9].

Pentru o mai bună înțelegere a realităților demografice din valea superioară a Bistrei trebuie să ținem cont de structura etnică (Tab.1) și confesională (Tab.2) a populației. Spațiul văii Bistrei este unul caracterizat printr-o diversitate etnică și confesională. Principalele etnii (români – majoritari, slovaci, maghiari, germani) înregistrează o diminuare a numărului lor, cu o singură excepție: etnia rromă în perioada 1992-2002, cu o creștere de 236%.

Tabelul 1

Structura etnică a populației comunei Popești [1, p.104-105; 8, 9]

Etnia	Români		Slovaci		Maghiari		Rromi		Germani		Evrei		Alții/inf.indisp.		În total	
	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%
1992	7112	76,2	1431	15,3	615	6,6	122	1,3	4	0,04	-	-	51	0,56	9335	100
2002	6226	72,87	1305	15,26	506	5,9	410	4,8	21	0,25	2	0,02	77	0,9	8547	100
2011	5393	73,3	952	12,9	320	4,4	328	4,5	-	-	-	-	358 ¹	4,9	7363	100

Urmărind structura confesională a populației (Tab.2) după 1989, constatăm prezența, pe lângă cultele vechi (ortodox, romano-catolic, reformat), a cultului greco-catolic, interzis în comunism, și a cultelor neoprotestante (pentecostal, baptist, adventist, Martorii lui Iehova, Creștini după Evanghelie etc.). Toate cultele vechi înregistrează o diminuare a numărului membrilor lor: ortodocșii cu 15%, romano-catolicii cu 28%, greco-catolicii cu 28%, reformații cu 33%. În schimb, cultele noi, neoprotestante, au un trend ascendent, cu mici excepții. Se manifestă tendința de divizare și de apariție a unor culte noi.

Tabelul 2

Structura confesională a populației comunei Popești

Anul	Confesioni (nr.)	Ortodocși	Greco-catolici	Romano-catolici	Reformați	Pentecostali	Bapțiști	Advențiști de ziua a Șaptea	Musulmani	Martorii lui Iehova	Creștini după Evanghelie	Alte confesioni/ Fără religie
2002 [10]		5994	52	1496	272	475	131	-	5	36	-	55
2011 [9]		5057	41	1073	185	467	87	4	4	28	24	27

Structura populației pe grupe de vârstă (Fig.3) ne oferă informații foarte interesante. Proporția vârstnicilor în totalul populației este un indicator ce măsoară stadiul în care se află la un moment dat o populație, din punctul de vedere al procesului de îmbătrânire demografică [11, p.49]. În 1992, populația îmbătrânită (cu vârsta de 65 de ani și peste) reprezenta 8% din total, ceea ce înseamnă că populația de pe valea superioară a Bistrei era, imediat după căderea comunismului, la începutul unui proces de îmbătrânire demografică. Acest proces va continua abrupt în anii următori, ajungând să reprezinte, la 1 ianuarie 2016, 15% din total. Astfel, în prezent avem de-a face pe valea superioară a Bistrei cu o populație îmbătrânită. Cum s-a ajuns într-o astfel de situație?

¹ Pentru 350 dintre aceștia, informația referitoare la etnie a fost indisponibilă.

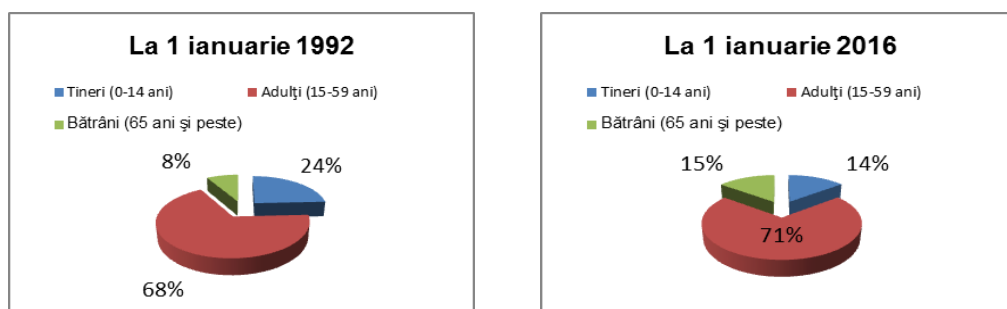

Fig.3. Populația comunei Popești pe grupe mari de vârstă la 1 ianuarie 1992-2016 [9].

Un răspuns în acest sens ni-l oferă analiza mișcării naturale a populației (Fig.4). Natalitatea avea în 1990 o rată ridicată, aproximativ 17 născuți vii la 1000 de locuitori. Atinge apogeul perioadei postcomuniste în 1991, când în comuna Popești sunt înregistrați 172 de nou-născuți vii, adică o rată de aproximativ 19 născuți vii la 1000 de locuitori (19‰). Această rată mare a natalității, ca de altfel în toată țară, își are cauza în măsurile coercitive luate de regimul comunist. Decretul 770/1966 interzicea complet avortul. Era instituit impozitul asupra veniturilor celibatarilor și cuplurilor fără copii, care a devenit cu timpul substanțial [11, p.85]. De asemenea, comuniștii au luat și măsuri stimulatorii ce vizau sprijinul acordat mamelor și familiilor cu copii. Decretul 246/1977 mărea alocațiile de stat pentru copii și introducea alte forme de ajutor pentru familiile numeroase [11, p.86].

În 1990, toate măsurile cu caracter demografic luate de comuniști și impopulare în majoritatea lor sunt abrogate de noua putere politică. Avortul redevine autorizat la simpla cerere. Începând din 1992, natalitatea urmează o traiectorie descendentă, la fel ca în întreaga țară. De remarcat că ratele natalității din valea superioară a Bistrei sunt peste mediile pe țară până în anul 2006. În 2014 rata natalității era de doar 6,6‰, ceea ce însemna o scădere cu 61% față de anul 1990. Cauzele căderii în picaj a natalității sunt multiple și vizează o multitudine de aspecte cu caracter social, economic, politic, cultural, educațional. Evident că factorul economic, închiderea fabricilor și pierderea locurilor de muncă au jucat un rol important, dar nu a fost singurul și nici decisiv. Mortalitatea avea în 1990 o rată de 11‰. Urmează o perioadă de relativă creștere până în anul 1995 (14‰), după care scade treptat, având o traiectorie oscilantă. În 2014 rata mortalității se situează la 10,9‰, ușor sub rata anului 1990. Rata mare a mortalității din valea Bistrei, peste media pe țară, se explică și prin condițiile grele de muncă a minerilor și sticlărilor. Sporul natural a fost pozitiv până în 1994, dar în descreștere. Începând cu 1995 avem un spor natural negativ, cu excepția anilor 1996 și 2000, când au fost înregistrate valori pozitive. Tendința generală a fost de descreștere continuă. Maxima negativă a sporului natural a fost de -4,7‰ în 2009. Cea mai mare scădere față de anul precedent a fost înregistrată în anul 2006 [9].

Evoluția sporului natural după 1989 marchează intrarea într-o nouă fază a tranziției demografice. Tranziția demografică sau revoluția demografică este un proces evolutiv, observat într-un număr mare de populații, început în secolul al XVIII-lea, caracterizat printr-o scădere importantă a natalității și mortalității. Tranziția demografică face ca populațiile să treacă de la regimul demografic vechi, caracterizat prin niveluri înalte ale natalității și mortalității, la regimul demografic modern, în care natalitatea și mortalitatea au niveluri scăzute [11, p.76]. În întreaga perioadă 1990-2014, sporul natural a ajuns de la +6‰ la începutul perioadei, la -4,2‰ în 2014.

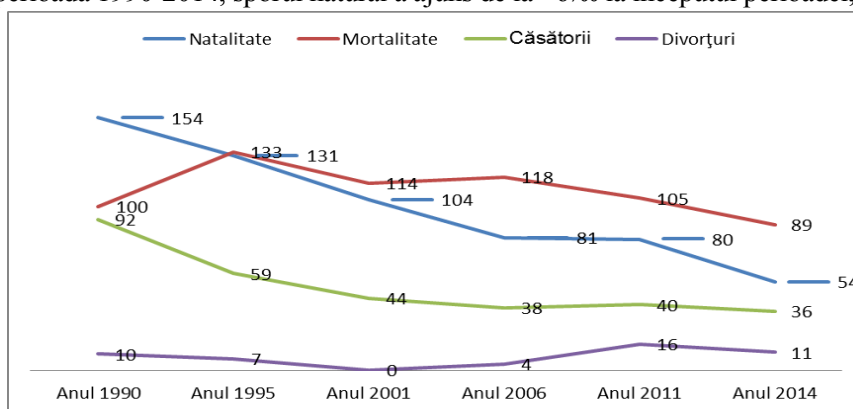

Fig.4. Evoluția naturală a populației comunei Popești. Numărul nou-născuților, deceselor, căsătoriilor și divorțurilor în perioada 1990-2014 [9].

Căsătoriile în perioada 1990-2014 urmează un traseu general descendent, cu scurte perioade de redresare, în anii 1997, 1999, 2005 și 2007. Rata de nupțialitate era în 1990 de 10%. În 2014 rata de nupțialitate (4,4%) reprezenta mai puțin de jumătate din rata anului 1990. Cauzele acestei evoluții țin mai ales de contextul social, cultural și economic. Tot mai mulți tineri refuză sau amână să se căsătorească trăind în concubinaj și punând în prim-plan educația și cariera profesională. Rata de divorțialitate era în 1990 de aproximativ 1%. Până în 2007 are valori mici, sub această cotă. Începând din 2007 tendința sa este de creștere, atingând apogeul în 2011 (2%), pentru ca până în 2014 să scadă ușor, dar menținându-și valoarea ridicată [9]. Cauzele sunt multiple și țin de: legislația favorabilă divorțurilor, filosofia de viață a soților care nu sunt dispuși la prea multe sacrificii sau compromisuri, schimbarea percepției sociale asupra divorțului, probleme economice (pierderea locurilor de muncă, lipsa banilor, migrarea temporară a unuia dintre soți în căutarea unui loc de muncă).

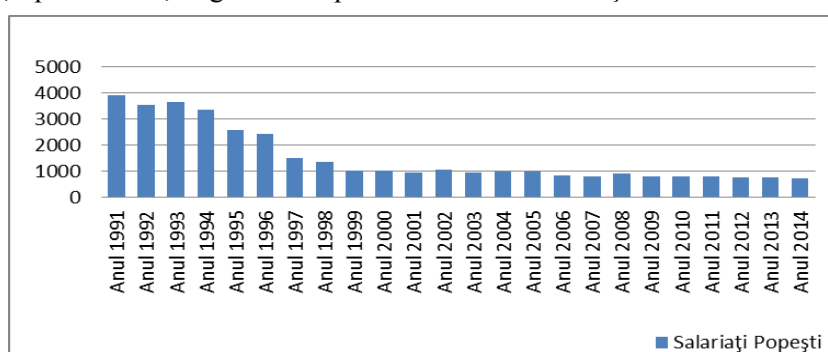

Fig.5. Evoluția numărului de salariați în cadrul comunei Popești [9].

Evoluția forței de muncă (Fig.5) este poate indicatorul cel mai evident al stării economiei. În 1991 erau 3931 salariați, adică aproximativ 40% din totalul populației cu domiciliul în Popești la 1 ianuarie. Numărul salariaților scade continuu în perioada următoare ca urmare a închiderii treptate a minelor. Scăderea va fi treptată până în 1996 (2448 salariați) și bruscă în 1997 – la 1505 salariați (reducere cu 38% față de anul precedent). Este momentul celor mai mari disponibilizări ca urmare a restructurării economice. Curba descendentă a numărului salariaților va continua și în anii următori: 1022 în anul 2000, 818 în 2010, 756 în 2014. Numărul salariaților din 2014 reprezintă doar 19% din totalul salariaților din 1991 și 9% din totalul populației cu domiciliul în Popești la 1 ianuarie 2014. Micile perioade de creștere a numărului salariaților (1072 în 2002, față de 962 în 2001) marchează unele încercări private de repornire a economiei locale [9]. Prin hotărârea de guvern nr.196/1999 zona minieră Popești-Derna-Aleșd a fost declarată zonă defavorizată pentru o perioadă de 10 ani, beneficiind de facilități economice (scutiri de taxe pentru investitori). Astfel s-a dezvoltat în zonă industria textilă și a încălțămintelor, în special datorită investitorilor italieni. Din păcate, nu a existat o continuitate.

Restructurarea economiei a însemnat apariția unor fenomene mai puțin întâlnite până atunci în satele de pe valea Bistrei: șomaj, asistență socială, pensionari de boală sau cu pensie anticipată, scăderea nivelului de trai, sărăcie. Din păcate, nu dispunem de date referitoare la numărul șomerilor, al asistaților sociali sau al pensionarilor, date care ar fi extrem de interesante. Știm doar că la sfârșitul lui 2010 în comuna Popești erau înregistrați 251 șomeri, dintre care 67% bărbați. La sfârșitul anului 2014 erau 147 șomeri, dintre care 65% bărbați [9].

Evoluția populației este dată, pe lângă mișcarea naturală a sa, și de mișcarea migratorie (Fig.6).

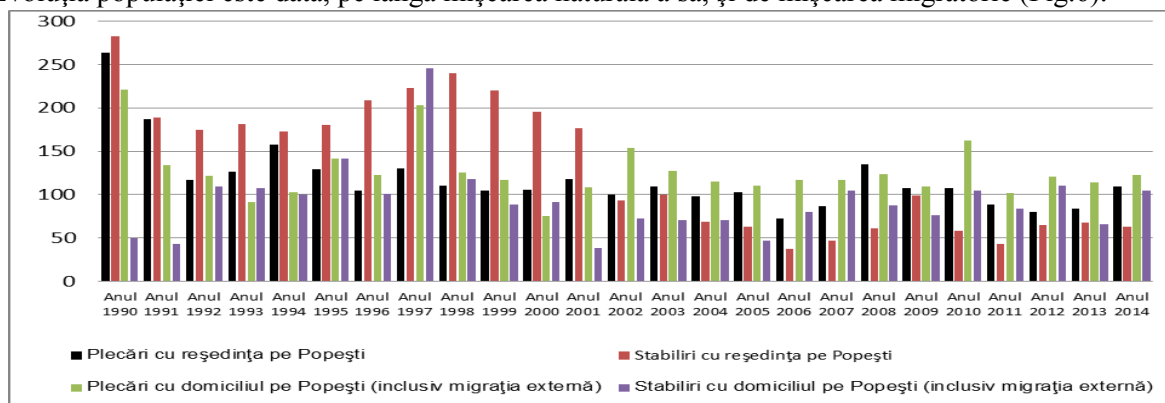

Fig.6. Mișcarea migratorie a populației comunei Popești [9].

Urmărind plecările din și stabilirile cu reședința în Popești în perioada 1990-2014, putem evidenția două perioade distincte: prima perioadă, între 1990 și 2001, în care stabilirile de reședință depășesc plecările. Asta înseamnă că zona era încă atractivă din punct de vedere economic și social, mulți tineri stabilindu-se în zonă deoarece existau locuri de muncă. A doua perioadă, între 2002 și 2014, marchează o răsturnare de situație, plecările devansând stabilirile. Prin închiderea fabricilor și pierderea locurilor de muncă, zona devine mai puțin atractivă, mulți tineri au părăsit valea Bistrei în căutarea unui loc de muncă. De remarcat că plecările au valoarea maximă în 1990 (264 persoane), imediat după înlăturarea regimului comunist și a restricțiilor de mișcare. După 1990 plecările au o evoluție oscilantă, dar tendința generală este una de scădere până în 2006. Din 2007, anul aderării României la Uniunea Europeană și începutul posibilității de a călători liber în spațiul Uniunii Europene, numărul plecărilor crește. Tot mai mulți locuitori au migrat sezonier în căutarea unui loc de muncă în Italia, Spania, Germania, Austria, Franța, Marea Britanie etc., în domeniul agriculturii, construcțiilor sau asistenței sociale. În privința schimbării domiciliului în perioada 1992-1999, balanța dintre plecări și stabiliri de domiciliu este oarecum echilibrată. În celelalte perioade, 1990-1991 și 2001-2014, balanța se înclină evident în favoarea plecărilor: 221 plecați în 1990, 154 în 2002, 162 în 2010 [9]. Cine au fost cei care au plecat și unde? În principal, forța de muncă calificată, sticlarii. Ei au optat pentru continuarea acestei meserii la alte fabrici de sticlă din țară (destul de îndepărtate) și din străinătate (Ungaria, Slovacia). O parte însemnată a sticlariilor din zonă, împreună cu familiile lor, a emigrat în Canada. O altă categorie importantă de emigranți a fost reprezentată de tineri. Unii și-au luat soarta în propriile mâini și au plecat imediat după 1989 în țările dezvoltate din vestul Europei sau SUA, în căutarea unui trai mai bun. Alții au plecat la studii în marile orașe din țară, iar apoi și-au găsit un loc de muncă în afara văii Bistrei (în marile orașe din țară și străinătate).

Concluzii

Așadar, pe valea superioară a Bistrei s-au produs schimbări profunde după evenimentele din decembrie 1989, unele imediate, altele cu efecte în timp. Dacă până în 1989 zona a fost extrem de atrăgătoare pentru cei din jur datorită dezvoltării economice superioare, majoritatea locuitorilor fiind angajați la Exploatarea Minieră Voivozi și la Fabrica de Sticlă, câștigurile erau substanțiale, iar nivelul de trai ridicat, după 1990 lucrurile se schimbă treptat și profund. Meseriile de sticlă și miner au dispărut din peisajul local. Închiderea fabricilor a determinat apariția pe valea Bistrei a unor fenomene sociale negative, cum ar fi: șomajul, scăderea nivelului de trai, sărăcia, asistența socială sub nivelul cerut, pensionările anticipate sau de invaliditate. Datele culese de la Institutul Național de Statistică pentru perioada 1990-2016 arată transformări majore în privința evoluției, structurii și specificului populației comunei Popești. Populația înregistrează un regres evident, cauzat în principal de natalitatea tot mai scăzută și un bilanț migratoriu negativ. Existența unui mozaic etnic și confesional în valea superioară a Bistrei a accentuat declinul demografic de după 1989. Legăturile maghiarilor, slovacilor sau germanilor cu țările de origine, cunoașterea unei limbi străine au favorizat mișcarea migratorie a populației și, în final, au accentuat regresul demografic din satele de pe valea superioară a Bistrei. Cauzele evoluției negative în privința populației sunt multiple și țin de întregul context social, politic, cultural, economic al României, în ansamblul ei. Este evident însă că restructurarea economică, pierderea locurilor de muncă și declinul economic și-au pus puternic amprenta asupra evoluției, structurii și specificului populației de pe valea superioară a Bistrei.

Referințe:

1. ȘIPOȘ, S. (coord.) *Satele de pe valea superioară a Bistrei. Schiță monografică*. Oradea: Editura Universității din Oradea, 2011. 129 p. ISBN 978-606-10-0048-7
2. NISTOR, S., ȘIPOȘ, S. Historical and Geographical considerations about the Slovak communities in the villages of upper Bistra valley, Bihor county. În: M.Brie, I.Horga, S.Șipoș ed. *Ethnicity, confessions and intercultural dialogue at the European Union Eastern border*. International conference: Oradea, 02-05 June 2011. Oradea: Editura Universității din Oradea, 2011, p.184-194. ISBN (10): 1-4438-4607-4, ISBN (13): 978-1-4438-4607-3
3. PINȚA, GH. Din istoricul fabricării sticlei în județul Bihor. Fabrica de sticlă de la Pădurea Neagră. În: *Crisia*, 1991, XXI, Oradea, p.151-163. ISSN 1016-2798
4. OLARU, S. Sticla de Pădurea Neagră – de la paharele exportate în America, la peștii de pe televizoarele românilor. În: *Agerpres.ro*, 4 mai 2016 [Accesat: 15.05.2016] Disponibil: <http://www.agerpres.ro/romania-colorata/2016/05/04/sticla-de-padurea-neagra-de-la-paharele-exportate-in-america-la-pestii-de-pe-televizoarele-romanilor-13-01-06>
5. XXX Întreprinderea minieră Voivozi. În: *Crisia*, 1987, XVII, p.808-811. ISSN 1016-2798

6. MOISA, G. *Voivozi-Bihor (1406-2011). Leagăn de istorie, credință și continuitate. Studiu monografic*. Cluj-Napoca: Grinta, 2011. 334 p. ISBN 978-973-126-240-6
7. BERINDEI, I.O., POP, GR.P. *Județele Patriei. Județul Bihor*. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1972. 162 p.
8. VARGA, E.A. *Bihar megye településeinek etnikai (anyanyelvi/nemzetiségi) adatai 1880-2002*. 2008 [Accesat: 15.02.2016] Disponibil: <http://www.kia.hu/konyvtar/erdely/erd2002/bhfe102.pdf>
9. *Institutul Național de Statistică. Baza de date Tempo: A. Statistica socială; B. Statistica economică* [Accesat: 10-20.04.2016] Disponibil: <http://statistici.insse.ro/shop/>
10. *Primăria Popești* (Site oficial) [Accesat: 25.03.2016] Disponibil: <http://comunapopesti-bh.ro/comuna-popesti/date-demografice/>
11. MIHĂESCU, C. *Populație & Ocupare. Trecut. Prezent. Viitor*. București: Editura Economică, 2001. 320 p. ISBN 9735903830

Prezentat la 05.05.2017